

**ПАРЛАМЕНТЫН БҮГД НАЙРАМДАХ УЛСУУДЫН СОНГУУЛИЙН
САНАЛЫН БОСГО БОЛОН 2015 ОНЫ 11 ДҮГЭЭР САРД ЯВАГДСАН
ПАРЛАМЕНТЫН СОНГУУЛИЙН ТАЛААРХ ЛАВЛАГАА**

Д.Халиун

2015 оны 11 дүгээр сард явагдсан парламентын сонгуулийн талаарх лавлагаа

1. БНТУ

Төрийн зохион байгуулалтын хэлбэр: Парламентын бүгд найрамдах засаг

Төрийн тэргүүн: Ерөнхийлөгч Раджеп Тайип Эрдоган /Recep Tayyip Erdogan/

Засгийн газрын тэргүүн: Ерөнхий сайд Ахмет Давутоглу /Ahmet Davutoglu/

Хууль тогтоох дээд байгууллага: Туркийн Үндэсний Их Хурал /Türkiye Büyük Millet Meclisi/-ын нь нэг танхимтай бүх нийтийн сонгуулийн эрхийн үндсэн дээр сонгогддог 550 гишүүнтэй.

Парламентын бүрэн эрхийн хугацаа: 4 жил

Сонгуулийн эрх зүйн зохицуулалт:

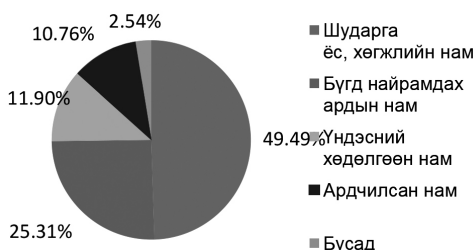
- Үндсэн хууль, 66 дугаар зүйл /1982 он/
- Үндэсний Их Хурлын гишүүний сонгуулийн тухай хууль /1983 он/

Сонгуулийн тогтолцоо:

Гишүүнийг сонгох сонгууль нь Туркийн 81 засаг захиргааны нэгжийг төлөөлж буй /Станбул хот 3 сонгуулийн тойрог, Анкара болон Измир хотууд нь тус тус 2 сонгуулийн тойрогт хуваагдсан/ олон мандаттай 85 тойргоос намын нэрийн жагсаалтаар санал хурааж, хувь тэнцүүлэн хуваарилах Д'Хонтын аргаар суудлыг хуваарилдаг. Улсын хэмжээнд нийт сонгогчдын 10 хувийн босгыг давсан нам нь Үндэсний Их Хуралд гишүүнээ оруулах эрх нь нээгддэг. 2002 онд 2 нам, 2007, 2011 онд тус тус 3 нам Парламентад суудал авч байсан.

2015 оны Үндэсний Их Хурлын ээлжит бус /2015 оны 11 дүгээр сарын 1/сонгуулийн дүн:

Бүртгэгдсэн нийт сонгогчдын тоо: 56.965.099
Сонгуульд санал өгсөн: 48.523.610
Хүчинтэй санал: 47.838.711
Сонгуулийн ирц: 85.18%

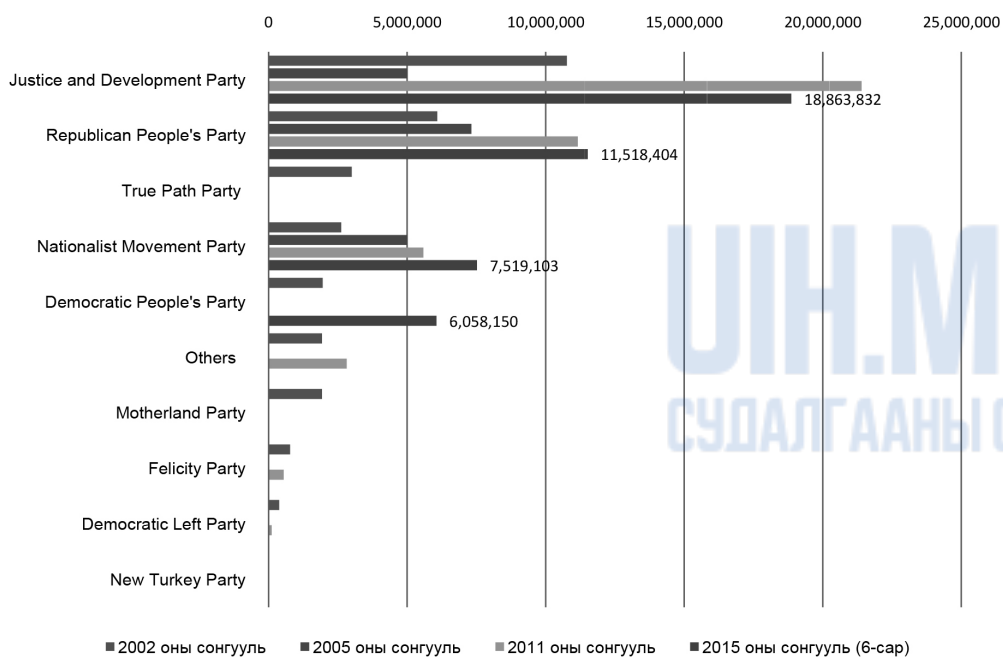
Хүснэгт 1

Нам	Авсан саналын хувь	Авсан суудлын тоо
 Шударга ёс, хөгжлийн нам	49.49%	317
 Бүгд найрамдах ардын нам	25.31%	134
 Үндэсний хөдөлгөөн нам	11.90%	40
 Ардчилсан нам	10.76%	59
Бусад	2.54%	0

Үндэсний Их Хурлын өмнөх сонгуулиуд /2002 оноос хойш/:

- 2015 оны 6 дугаар сарын 7
- 2011 оны 6 дугаар сарын 12
- 2007 оны 7 дугаар сарын 22
- 2002 оны 11 дүгээр сарын 3

БНТУ-ын Үндэсний Их Хурлын сонгууль 2002, 2007, 2011 он

Хүснэгт 2

2002 ОНЫ СОНГУУЛЬ				2007 ОНЫ СОНГУУЛЬ				2011 СОНГУУЛЬ			
Нам	Сүүдлын тоо	Асан санлын тоо	Хувь	Нам	Сүүдлын тоо	Асан санлын тоо	Хувь	Нам	Сүүдлын тоо	Асан санлын тоо	Хувь
Justice and Development Party	363	10,762,131	34.28%	Justice and Development Party	341	16,327,291	46.58%	Justice and Development Party	327	21,399,082	49.83%
Republican People's Party	178	6,090,883	19.40%	Republican People's Party	112	7,317,808	20.88%	Republican People's Party	135	11,155,972	25.98%
True Path Party	-	2,999,528	9.55%	Nationalist Action Party	71	5,001,869	14.27%	Nationalist Movement Party	53	5,585,513	13.01%
Nationalist Movement Party	-	2,619,450	8.34%	Democratic Society Party	-	26	-1.00%	Independents	35	2,819,917	6.57%
Democratic People's Party	-	1,955,298	6.23%	Democratic Left Party	-	-	-1.00%	Felicity Party	-	543,454	1.27%
Others	9	1,923,559	6.13%					People's Voice Party	-	329,723	0.77%
Motherland Party	-	1,923,559	6.13%					Great Union Party	-	323,251	0.75%
Felicity Party	-	778,786	2.48%					Democratic Party	-	279,480	0.65%
Democratic Left Party	-	382,810	1.22%					Rights and Equality Party	-	124,415	0.29%
New Turkey Party	-	-	-					Democratic Left Party	-	108,089	0.25%
								Communist Party of Turkey	-	64,006	0.15%
								Nation Party	-	60,716	0.14%
								Nationalist and Conservative Party	-	36,188	0.08%
								Labour Party	-	32,128	0.07%
								Liberal Democratic Party	-	15,222	0.04%

2. АЗЕРБАЙЖАН УЛС

Төрийн тэргүүн: Ерөнхийлөгч Ильхам Алиев

Засгийн газрын тэргүүн: Ерөнхий сайд Артур Расизаде

Хууль тогтоох дээд байгууллага: Үндэсний Хурал /Milli Məclis/-ын нь нэг танхимтай бүх нийтийн сонгуулийн эрхийн үндсэн дээр сонгогддог 125 гишүүнтэй.

Парламентын бүрэн эрхийн хугацаа: 5 жил

Сонгуулийн эрх зүйн зохицуулалт:

- Үндсэн хууль /1995 он/
- Сонгуулийн тухай хууль /2008 он/²⁶

Сонгуулийн тухай хуульд заасны дагуу сонгуулийн дүнг эцэслэн зарлах хугацаа 20 хоног байна. Одоогийн байдлаар сонгуулийн дүн гараагүй байна.

Өмнөх сонгуулиуд:

- 2010 оны 11 дүгээр сарын 7
 - Бүртгэгдсэн нийт сонгогчдын тоо: 4.946.588
 - Сонгуульд санал өгсөн: 2.409.129
 - Хүчинтэй санал: 2.409.129
 - Сонгуулийн ирц: 49%
- 2006 оны 5 дугаар сарын 13 /сонгуулийн 10 тойрогт зөрчил илэрч сонгууль хүчингүй болсонтой холбоотойгоор дахин явуулсан/
- 2005 оны 11 дүгээр сарын 6
- 2000 оны 11 дүгээр сарын 5

2015 оны Үндэсний Хурлын сонгуулийн урьдчилсан дүн:

Бүртгэгдсэн нийт сонгогчдын тоо: 5.2 сая
 Сонгуульд санал өгсөн: 2.89 сая
 Хүчинтэй санал: -
 Сонгуулийн ирц: 55.7%

2015 оны 11 дүгээр сарын 1-ний өдөр 125 суудлын төлөө 767 нэр дэвшигч өрсөлдсөн.

Нам	Авсан суудлын тоо	Өөрчлөлт +/-
Шинэ Азербайжан нам	70	-2
Иргэдийн эв санааны нэгдлийн нам	2	-1
Азербайжаны нийгмийн хөгжил цэцэглэлтийн нам	1	Шинэ
Иргэдийн эв нэгдлийн нам	1	Шинэ
Ардчилсан гэгээрлийн нам	1	Шинэ
Их хэв журмын нам	1	Шинэ
Эх орон нам	1	-1
Үндэсний шинэчлэл хөдөлгөөний нам	1	Шинэ
Ардчилсан шинэчлэлийн төлөөх нам	1	Шинэ
Социал-демократ нам	1	Шинэ
Эв нэгдлийн нам	1	Шинэ
Азербайжаны ардын фронтын нам	1	Шинэ
Бие даагч	43	-5
Нийт	125	0

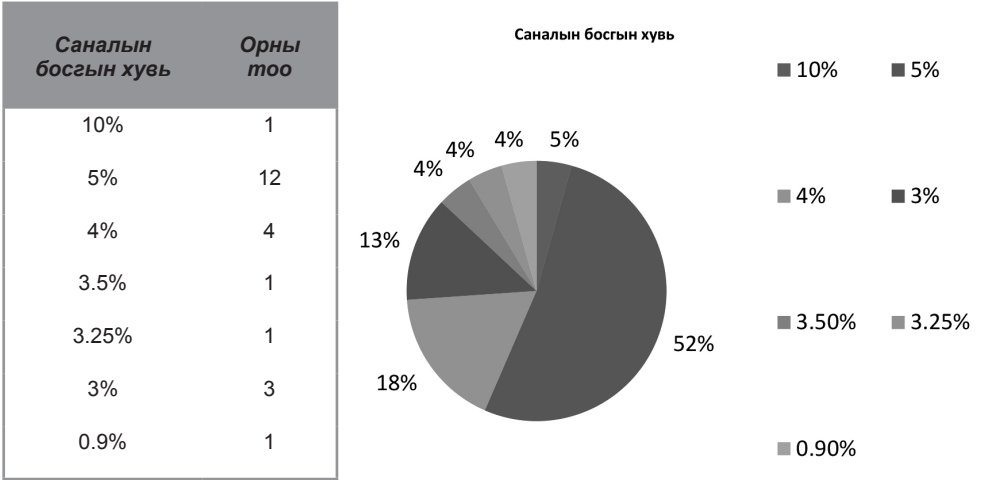
Эх сурвалж: <https://www.infocenter.gov.az/archive/millimeclis2015.aspx>

²⁶ Constitution of the Republic of Azerbaijan, Election Code of the Republic of Azerbaijan <http://www.msk.gov.az/en/legislation/>

Парламентын Бүгд Найрамдах Улсуудын парламентын сонгуулийн саналын босгын талаарх лавлагаа

Тус судалгаанд Парламентын Бүгд Найрамдах 50 орны хууль тогтоох байгууллагын сонгуулийн тогтолцоо, сонгуулийн саналын босгыг харьцуулан судалсан болно. Хүснэгтээс харахад сонгон авсан 50 орноос Сомали Улс нь Парламент шилжилтийн тогтолцоотой байгаа бөгөөд гишүүдээ томилдог, 5 нь сонгуулийн холимог тогтолцоотой, 14 нь мажоритар, үлдсэн 30 орон нь сонгуулийн пропорционал тогтолцоогоор парламентын сонгуулиа зохион явуулдаг байна.

Сонгуулийн босгын хувьд пропорционал тогтолцоогоор сонгуулиа явуулдаг орнуудын саналын босгын хувь нь дараах байдалтай байна:

Хүснэгт 3

	Улс	Хууль тогтоох дээд байгууллагын доод танхимыг хэрхэн сонгодог	Хууль тогтоох дээд байгууллагын дээд танхимыг хэрхэн сонгодог	Сонгуулийн тогтолцоо	Сонгуулийн саналын босго
1	Австри	Шууд сонгуулиар	Шууд бус сонгуулиар	Пропорционал	4%
2	Бангладеш	Шууд сонгуулиар	-	Нэг мандаттай харьцангуй олонх	-
3	Болгар	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	4%
4	Босни-Герцеговин	Шууд сонгуулиар	Шууд бус сонгуулиар	Пропорционал	3%
5	Ботсван	Шууд сонгуулиар	Үе залгамжлах болон томилох	Нэг мандаттай харьцангуй олонх	-
6	Вануату	Шууд сонгуулиар		Нэг шилжүүлэхгүй санал	-

7	Герман	Шууд сонгуулиар	Муж улсын төлөөллөөс	Холимог Пропорционал системээр 1. Намын жагсаалт санал өгнө. Босго-5% 2. 299 гишүүнийг мажоритар зарчмаар.	5%
8	Грек	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	3%
9	Доминика	Шууд сонгуулиар болон томилдог	-	Нэг мандаттай харьцангуй олонх	-
10	Ирак	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	-
11	Ирланд	Шууд сонгуулиар	Намаас нэрийн жагсаалтаар томилдог	Шилжих нэг санал бүхий пропорционал	-
12	Израиль	Шууд сонгуулиар		Пропорционал	3.25%
13	Исланд	Шууд сонгуулиар		Пропорционал	5%
14	Итали	Шууд сонгуулиар	Шууд сонгуулиар	Пропорционал	4-8%
15	Кирибати	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал /2 шатлалтай/	-
16	Кыргызстан	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	5%
17	Латви	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	5%
18	Ливан	Шууд сонгуулиар	-	Олон мандаттай, томсгосон тойрог	-
19	Ливи	Төлөөлөгчдийн зөвлөлөөс сонгоно	-	Параллель пропорциональ	-
20	Маврикий	Шууд сонгуулиар	-	Олон мандаттай, томсгосон тойрог	-
21	Мальт	Шууд сонгуулиар	-	Нэг шилжүүлэгдэхүйц санал	-
22	Македон	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	Босгогүй
23	Маршаллын Арлууд	Шууд сонгуулиар	-	Нэг мандаттай харьцангуй олонх	-
24	Микронез	Шууд сонгуулиар	-	Нэг мандаттай харьцангуй олонх	-
25	Молдав	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	5%
26	Науру	Шууд сонгуулиар	-	Алтернатив санал	-
27	Өмнөд Африк	Шууд сонгуулиар	Шууд бус сонгуулиар	Пропорционал	Босгогүй
28	Пакистан	Шууд сонгуулиар	Шууд бус сонгуулиар	Параллель пропорционал	-
29	Сан-Марино	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	3.5%
30	Самоа	Шууд сонгуулиар	-	Нэг мандаттай харьцангуй олонх	-
31	Сингапур	Шууд сонгуулиар	-	Нэг мандаттай харьцангуй олонх + Бусад	-

32	Серби	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	5%
33	Словак	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	5%
34	Словени	Шууд сонгуулиар	Сонирхлын бүлгийн төлөөллөөс	Пропорционал	4%
35	Сомали	Шилжилтийн тогтолцоотой	-	Томилогддог	-
36	Суринам	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	-
37	Тринидад Тобаго	Шууд сонгуулиар	Томилдог	Нэг мандаттай харьцангуй олонх	-
38	Тунис	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	-
39	Турк	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	10%
40	Непал	Шууд сонгуулиар	-	Параллель пропорционал	-
41	Унгар	Шууд сонгуулиар	-	Холимог 1. 176 гишүүнийг мажоритариар сонгоно 2. 152 гишүүнийг олон мандаттай нутаг дэвсгэрийн тойргоос пропорционалиар, 5% 3. 58 гишүүн нийт улсын нэг тойргоос пропорционалиар, 5%	5%
42	Фижи	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	5%
43	Финланд	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	Босгогүй
44	Хорват	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	5%
45	Чех	Шууд сонгуулиар	Шууд сонгуулиар	Пропорционал	5%
46	Чрна Гора	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	3%
47	Швейцар	Шууд сонгуулиар	Шууд сонгуулиар	Пропорционал	0.9%
48	Энэтхэг	Шууд сонгуулиар	Шууд бус сонгуулиар	Нэг мандаттай харьцангуй олонх	-
49	Эстони	Шууд сонгуулиар	-	Пропорционал	5%
50	Этиоп	Шууд сонгуулиар	Шууд бус сонгуулиар	Нэг мандаттай харьцангуй олонх	-

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ:

- <http://aceproject.org/epic-en/CDTable?view=country&question=ES005>
- <http://www.electionguide.org/elections/id/2481/>
- <http://secim.aa.com.tr/indexENG.html>
- <https://www.infocenter.gov.az/archive/millimeclis2015.aspx>